

БЎЛАЖАК ТАРИХ ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШГА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ

Рахимов Шокир Тоштемурович

Қариш давлат университети тадқиқотчиси

Аннотация. Мақолада бўлажак тарих фани ўқитувчиларини таълим жараёнини ташкил қилишга инновацион ёндашув асосида тайёрлашнинг илмий-назарий ва амалий жиҳатлари, замонавий таълим тизимида инновацион педагогик технологияларни жорий этиш, компетенциявий ёндашув асосида касбий тайёргарликни такомиллаштириш масалалари ёритилган.

Калит сўзлар: инновация, ёндашув, тарих, фан, талаба, ўқитувчи, таълим, жараён, педагог, технология, компетенция, касб, тайёргарлик, натижа.

Жамият тараққиётининг ҳозирги босқичида таълим тизимида амалга оширилаётган туб ислохотлар педагог кадрлар тайёрлаш мазмуни ва сифатини янги босқичга олиб чиқишни тақозо этмоқда. Айниқса, тарих фани ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида таълим жараёнини инновацион асосда ташкил қилиш муаммоси алоҳида долзарблик касб этмоқда. Чунки тарих фани нафақат ўтмиш ҳақида билим бериш, балки ёш авлодда миллий ўзлиқни англаш, фуқаролик онги, ижтимоий фаоллик ва танқидий фикрлашни шакллантиришда муҳим тарбиявий аҳамиятга эга.

Жаҳон миқёсида глобаллашув, рақамлаштириш ва билимлар иқтисодиётининг жадал ривожланиши таълим тизими олдида мутлақо янги талабларни қўймоқда. Айниқса, умумтаълим ва олий таълим муассасаларида педагог кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, таълим жараёнини замонавий талаблар асосида ташкил этиш масаласи долзарб аҳамият касб этмоқда. Бу жараёнда бўлажак тарих фани ўқитувчиларини касбий фаолиятга тайёрлаш,

уларда инновацион тафаккур, танқидий фикрлаш, педагогик креативлик ҳамда рақамли компетенцияларни шакллантириш устувор вазифалардан бири ҳисобланади.

Тарих фани жамият тараққиётининг қонуниятларини англаш, миллий ва умуминсоний қадриятларни ёш авлод онгига сингдириш, фуқаролик позицияси ва ижтимоий масъулиятни шакллантиришда муҳим ўрин тутати. Шу боис, тарих фани ўқитувчисининг касбий салоҳияти нафақат фанни билиш даражаси, балки таълим жараёнини инновацион асосда ташкил этилиш қобилияти билан ҳам белгиланади. Анъанавий таълим усуллари ҳозирги ахборотга тўйинган, мустақил фикрлайдиган ва фаол ўқувчи шахсини шакллантиришда етарли самара бермаслиги мумкин. Бу эса таълим жараёнига инновацион ёндашувларни жорий этишни тақозо этади.

Анъанавий ўқитиш усуллари кўп ҳолларда ўқувчининг пассив иштирокчи сифатида қолишига олиб келади, бу эса таълим самарадорлигини пасайтиради. Шу боис, бўлажак тарих фани ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида инновацион ёндашувларни жорий этиш, уларда замонавий педагогик фикрлашни шакллантириш таълим сифатига бевосита таъсир кўрсатади.

Инновацион ёндашув деганда таълим мазмуни, шакллари, усуллари ва воситаларини замонавий педагогик технологиялар асосида янгилаш, ўқувчи шахсини таълим жараёнининг марказига қўйиш, интерактив, муаммоли ва тадқиқотга йўналтирилган ўқитишни ташкил этиш тушунилади. Бўлажак тарих фани ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида бу ёндашувлардан фойдаланиш уларда касбий компетенцияларни комплекс ривожлантириш, таълим жараёнини лойиҳалаш, инновацион дарс моделларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади [1].

Бугунги кунда таълим соҳасида компетенциявий ёндашув етакчи концепция сифатида эътироф этилмоқда. Мазкур ёндашув тарих фани ўқитувчисидан фақат назарий билимлар эмас, балки уларни амалий фаолиятда қўллай олиш, таълимий муаммоларни таҳлил қилиш ва ечиш, ахборот-

коммуникация технологияларидан самарали фойдаланишни талаб этади [3]. Шу нуктаи назардан, бўлажак тарих ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида инновацион педагогик технологиялар — лойиҳа усули, кейс-стади, дебатлар, таълимий симуляциялар, рақамли тарихий манбалар билан ишлаш, мультимедиа воситаларидан фойдаланиш каби усулларни жорий этиш алоҳида аҳамиятга эга.

Шунингдек, инновацион ёндашув бўлажак ўқитувчиларда рефлексив маданиятни шакллантиришга ҳам хизмат қилади. Ўқитувчи ўз фаолиятини танқидий таҳлил қила олиши, педагогик янгиликларга очиқ бўлиши, ўз-ўзини ривожлантиришга интилиши орқали таълим сифатини ошириш имкониятига эга бўлади. Айниқса, тарих фанини ўқитишда турли нуктаи назарларни таққослаш, тарихий воқеаларга ҳолисона ёндашиш, манбаларни таҳлил қилиш каби кўникмаларни шакллантириш инновацион таълим усулларини талаб этади.

Бўлажак тарих фани ўқитувчиларини таълим жараёнини ташкил қилишга инновацион ёндашув асосида тайёрлаш замонавий таълим тизимининг стратегик вазифаларидан бири ҳисобланади. Бу ёндашув орқали рақобатбардош, касбий жиҳатдан етук, ижтимоий фаол ва замонавий педагогик технологияларни пухта ўзлаштирган тарих ўқитувчиларини тайёрлаш имконияти яратилади. Мазкур масаланинг илмий-назарий жиҳатдан тадқиқ этилиши ва амалиётга татбиқ қилиниши таълим сифатини ошириш, ёш авлодни ҳар томонлама баркамол шахс сифатида тарбиялашга хизмат қилади.

Бугунги кунда таълим соҳасидаги асосий муаммолардан бири — бўлажак ўқитувчиларнинг таълим жараёнини лойиҳалаш, ташкил этиш ва бошқаришда инновацион ёндашувларни етарли даражада қўллай олмаслигидир [2]. Айниқса, тарих фанини ўқитишда кўплаб ҳолатларда фактологик маълумотларни ёдлашга асосланган ёндашув устунлик қилмоқда. Бу эса ўқувчиларда тарихий тафаккур, таҳлил қилиш ва хулоса чиқариш кўникмаларининг тўлиқ шаклланмаслигига олиб келади.

Шу нуктаи назардан, бўлажак тарих фани ўқитувчиларини таълим

жараёнини инновацион ташкил этишга тайёрлаш масаласини илмий жиҳатдан тадқиқ этиш ва амалий механизмларини ишлаб чиқиш долзарб вазифа ҳисобланади.

Инновацион ёндашув таълим жараёнида янгилик киритиш, педагогик фаолиятни такомиллаштириш ва таълим субъектларининг ўзаро ҳамкорлигини фаоллаштиришга қаратилган тизимли жараён сифатида талқин этилади. Педагогик инновациялар таълим мазмуни, шакллари, усуллари, воситалари ва натижаларини қамраб олади [4].

Бўлажак тарих фани ўқитувчилари учун инновацион ёндашув қуйидаги йўналишларни ўз ичига олади:

- компетенциявий ёндашув асосида таълим мазмунини қайта ташкил этиш;
- интерактив ва муаммоли ўқитиш усуллари қўллаш;
- ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланиш;
- таълим жараёнида тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантириш;
- рефлексив ва креатив фикрлашни шакллантириш.

Замонавий таълим тизимида тарих фани ўқитувчисининг касбий компетенциялари қуйидаги таркибий қисмлардан иборат:

- предмет компетенцияси (тарихий билимлар ва манбалар билан ишлаш кўникмалари);
- педагогик компетенция (таълим жараёнини режалаштириш ва бошқариш);
- инновацион компетенция (янги педагогик технологияларни жорий этиш);
- ахборот-коммуникацион компетенция (рақамли ресурслардан фойдаланиш);
- рефлексив компетенция (ўз фаолиятини таҳлил қилиш).

Инновацион ёндашув ушбу компетенцияларнинг барчасини интеграциялашган ҳолда ривожлантириш имконини беради.

Тарих фанини ўқитишда қуйидаги инновацион педагогик технологиялар самарали ҳисобланади [5]:

- лойиҳа усули — ўқувчиларда мустақил тадқиқот олиб бориш кўникмаларини шакллантиради;
- кейс-стади — тарихий вазиятларни таҳлил қилиш орқали муаммоли фикрлашни ривожлантиради;
- дебат ва дискуссиялар — турли тарихий нуқтаи назарларни солиштиришга хизмат қилади;
- рақамли тарихий манбалар — мультимедиа, виртуал музейлар, интерактив хариталардан фойдаланиш;
- таълимий симуляциялар — тарихий воқеаларни моделлаштириш орқали чуқур англашни таъминлайди.

Бу технологиялар бўлажак ўқитувчиларда таълим жараёнини инновацион ташкил қилиш кўникмаларини шакллантиради.

Инновацион ёндашув асосида тайёрланган бўлажак тарих фани ўқитувчилари таълим жараёнида фаол, ижодкор ва ташаббускор позицияни эгаллайди [6]. Улар ўқувчиларнинг билиш фаолиятини рағбатлантириш, мустақил фикрлашини ривожлантириш ва таълим сифатини оширишга қодир бўлади. Таълим жараёнида инновацион усулларни қўллаш ўқувчиларнинг фанга бўлган қизиқишини оширади ва таълим натижаларининг барқарорлигини таъминлайди.

Хулоса қилиб айтганда, бўлажак тарих фани ўқитувчиларини таълим жараёнини ташкил қилишга инновацион ёндашув асосида тайёрлаш замонавий таълим тизимининг стратегик вазифаларидан бири ҳисобланади. Инновацион педагогик технологияларни қўллаш, компетенциявий ёндашувни жорий этиш ва рақамли таълим воситаларидан фойдаланиш орқали касбий жиҳатдан етук, рақобатбардош ва ижтимоий фаол тарих ўқитувчиларини тайёрлаш мумкин. Мазкур масаланинг илмий-назарий ва амалий жиҳатдан чуқур тадқиқ этилиши таълим сифати ва самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат. – Тошкент: Ўқитувчи, 2006. – 160 б.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования. // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34–42.
3. Ишмухамедов Р.Ж. Инновацион таълим технологиялари. – Тошкент: Университет, 2010. – 176 б.
4. Муслимов Н.А. Бўлажак ўқитувчини касбий шакллантириш назарияси ва амалиёти. – Тошкент: Фан, 2012. – 240 б.
5. Сафарова Р.Г. Тарих фанини ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2015. – 220 б.
6. Хуторской А.В. Компетентностный подход в образовании. – М.: Эйдос, 2003. – 160 с.